דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא ויטהר מאי וטהר טהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא (א) והדר פשטו לה מברייתא מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. סיפא ודאי פליגא אמתניתין. רישא מי לימא פליגי אמתני'. לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו א) מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [1] ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר [2] והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה ב) מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר משעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן רבי מאיר אומר משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן אמר לו ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' חנינא היינו ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי מנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דאי אמרת דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין השמשות דרבי יוסי קא אמינא דאמר ג) רבי יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו

קשיא

דילמא ביאת אורו. שיאור השמש ביום השמיני ויטהר האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: **אם כן.** דהאי קרא וטהר לשון לווי הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: **אדכי.** לשון עבר נתפנה מן העולם השמש: **מברייתא.** דקתני לקמן בשמעתין משעה שהכהנים (ב) נכנסין לאכול בתרומתן וראיה לדבר צאת הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: **משהעני.** שאין לו נר להדליק בסעודתו: **סיפא ודאי פליגא אמתני'.** דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדריש ובשכבך תחלת זמן שכיבה ובמתני' תנן עד סוף האשמורה הראשונה: **עני וכהן.** עני כל לילותיו וכהן טמא לאכול בתרומה: **חד שעורא הוא.** צאת הכוכבים: **בערבי שבתות.** ממהרין לסעודה שהכל מוכן: **שאין ראיה לדבר.** שהיום כלה בצאת הכוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשכי.** ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים: **ומקדמי.** ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף מג:): **ת"ש והיו לנו הלילה משמר.** מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבד מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום: **קס"ד.** רוב בני אדם [א] היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול חד שעורא הוא: **משעה שקדש היום בערבי שבתות.** היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היום מספק: **משעה שהכהנים טובלים.** היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בבמה מדליקין (שבת לה.) דזמן הטבילה קודם בין השמשות מעט: **והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים.** רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין ז) בין השמשות כדי מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: **נכנסין להסב.** אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא ה) (לכולם): **והי מינייהו מאוחר.** ו) (לכולם) דעני או דכהן: ה"ג **אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר:** בין השמשות דר' יהודה [ב] מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני צאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא וזמן שכיבה קרינן ביה:

קשיא

דילמא ביאת אורו הוא. פי' רש"י עד שיזרח אורו של יום השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר האיש בהבאת קרבנותיו א. ותימה לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף עד:) דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מצי למימר דמיירי בזריחה הוא הוה מצי למכתב בקרא וזרח השמש וטהר כמו ממזרח השמש (במדבר כא) או לשון יציאה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית יט) (ג) ונקט בקרא ובא השמש אלמא דהיינו שקיעת החמה ב. ועוד דבסמוך קא מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנגעים פי"ד) העריב שמשו אוכל בתרומה אלמא דהיינו ביאת שמש. וי"ל דה"פ ממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת שמש הוא ממש ג ומאי וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום ז) חמש מילין עד צאת הכוכבים ומאי וטהר טהר גברא ד והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמצי למימר (ד) העריב שמשו דהתם היינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו צאת הכוכבים. משום הכי איצטריך לאתויי הכא הברייתא דצאת הכוכבים: **אם כן** לימא קרא ויטהר. אף על גב דבכמה מקומות כתיב וטהר. התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטהר: **משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח.** תימה א עני גופיה ט) מתי יתפלל דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש ה וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל בריש כדתניא לקמן (דף ד:) וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל: **אע"פ שאין ראיה לדבר.** ראיה גמורה אינה דהא לא מיירי התם לענין ק"ש ח): **ואי ס"ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר.** ולא מצי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לחלק כל כך בשעורי זמן שכיבה ו ב דכל זמנים הללו אית ביה: **אמר** ליה ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. תימה תיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא דריש בשכבך ובקומך אבל לרבנן דדרשי קשיא דאינו זמן שכיבה:

קשיא

תורה אור השלם

1. וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים בָּרְמָחִים מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: נחמיה ד טו
2. גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלָםִ וְהָיוּ לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם מְלָאכָה: נחמיה ד טז

מוסף רש"י

במערבא. בארץ ישראל (ב"מ ז.). **דמחשכי.** מעריבין (מגילה כ:). **ומקדמי.** מקדימין (שם). **ת"ש והיו לנו הלילה משמר.** ש"מ כל זמן שעסוקים במלאכה קרי יום, ולא קדמותא ואחשותא (שם). **כהרף עין.** כשיעור קריצת עין בריסין ולא בחזקה (שבת לד:). **זה נכנס וזה יוצא.** הלילה נכנס והיום יוצא, יציאה זה עם כניסת זה, כשהם מתפרשים קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעליא (שם).

רב נסים גאון

הכנענים כדכתב (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש ומפרש (יבמות ס"ו) מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה נפש ומנין לאשתו שקנתה עבדים שיאכלו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה נפש קנין כספו קנינו שקנה קנין אוכל ורשאי הכהן למוכרה לתרומה לכהן אחר לפי שהוא כספו ואסור לאכלו בלא רחיצת ידים ואינה מותרת לטבול יום אלא עד צאת הכוכבים ואם נפל חלק אחד של תרומה לתוך צ"ט חלקים של חולין נאסר הכל לישראל ונעשה הכל כתרומ' שאין לישראל היתר לאכלה ואינה מותרת אלא לכהן בלבד אבל אם נפל אחד של תרומה לתוך ק' של חולין מפריש ממנו חלק אחד ונותנו לכהן והשאר מותר לישראל הרי אלו בתרומה מה שאין כן במעשר כדתנן (בכורים פרק ב' משנה א') התרומה והבכורים נכסי כהן הן וחייבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לזרים ועולין בא' ומאה וטעונין רחיצת ידים והערב שמש הרי אלו בתרומה ובבכורים מה שאין כן במעשר. והחומרו' שישנן בקודש שהוא קרוי קרבן מפני שמקטיר ממנו אמוריו וחלביו על גבי המזבח ואם תהיה מחשבת כהן המקריבו באחת מהעבודו' הארבע שהן שחיטה וקבלה והולכה וזריקה אם מחשב בשחיטה לזרוק דמה או להקטיר אמוריה למחרת אותו היום או אם יחשב באחת הארבע העבודות לוכל הימנה כזית בשר חוץ לזמנו נעשה אותו הזבח פיגול ונפסל במחשבה שחשב בשעת עבודה כדכתיב (ויקרא ז') לא יחשב לו פגול ודרשינן (זבחים דף כ"ט) במחשבה נפסל וכן מה שישתייר ממנו עד שיעבור העת והזמן הקצוב לו כבר נעשה נותר כדכתיב (ויקרא י"ט) ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר וגו' הפגול והנותר אם אוכל אדם מהן כזית במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת כדתנן (כריתות דף ב') ל"ו כריתות בתורה ומהן האוכל חלב ודם ונותר ופגול על אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתם חטאת וכן נמי האדם הטמא אם יאכל כזית מבשר הקדשים במזיד חייב כרת כדכתי' (ויקרא ז') והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמי' [וגו' וטומאתו עליו ונכרתה] ואם בשוגג אכל חייב קרבן עולה ויורד היינו שאמר בו הכתוב (שם ה') ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו וכל קרבן שחלק בו הכתוב בין עשיר לעני נקרא עולה ויורד והחטאת המתחייב בה על החלב ועל הדם והפגול והנותר וכלל המנויין במשנתנו היא חטאת קבועה בין דל בין עשיר שוין בה ואיתיה לפירושיה דקרבן עולה ויורד המתחייב בו טמא שאכל את הקודש בפרשת (ויקרא ה) ונפש כי תחטא ושמעה בפסוק שני ונפש אשר תגע בכל דבר טמא לפי שהשלים הענין בפסוק השלישי וכתיב ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וכשאנו מעיינין באלו הפסוקים אין אנו רואין בהן זולתי זכרון הטומאה לא יותר וכבר ידענו כי כל אדם מישראל אם הוא נוגע בדבר טמא אינו חייב אלא ליטהר בלבד ואין עליו חטא בזה הדבר ולא אשמה אלא אם כן עשה דבר שגורם לו אשמה ופשע שמתחייב עליו להתכפר בקרבן ולא מצינו בפשוטן של כתובים הללו כלום מזה הדבר אבל העתיקו לנו רבותינו ז"ל פירושן של דברים הללו ובירורן והגידו לנו אי זו פשע הוא שחייב אותו הקרבן ההוא ומאי היא אכילת בשר הקודש או ביאת המקדש כדתניא (שבועות דף ו') ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר וענש על הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו ומי שנגע בדבר מכל הטמאות הנזכרות בכתובין ואכל כזית מבשר הקודש בשוגג או נכנס למקדש בשוגג נתחייב קרבן עולה ויורד כדקתני בסיפיה דההיא מתני' שהזכרנוה (כריתות דף ב') חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד והוא שהיתה לו ידיעה בתחלה כי אותו הבשר קודש הוא וגם היתה לו ידיעה בטומאה שנטמא בה ובשעה שאכלו שגג באחת מהן או בשתיהן ואח"כ נודע לו אותו הדבר שכבר שגג בו כדתנן (שבועות דף ב') כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי אלו בעולה ויורד ומי ששחט דבר אחד מקדשי המזבח חוץ לעזרה או הקטיר מהם כלום בחוץ חייב כרת כדכתיב (ויקרא י"ז) איש איש מבית ישראל אשר ישחט [וגו'] ואל פתח אהל מועד לא הביאו ומי שנהנה מהן שוה פרוטה בשוגג נתחייב באשם מעילות כדכתיב (שם ה') נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה וגו' והאונן נמי אין מותר לו לוכל מהם כלום דגמר ליה מקל וחומר ממעשר בספ' א) אלו המדות עדיפין הקדשים מן התרומה וגרסי רבנן דאית להו מדות אחרות שהן עדיפין בהן מן התרומה אין אנו מאריכין להזכירם לפי שהן נכללות בזו המשנה דמס' חגיגה (דף כ') דתנן חומר בקודש מבתרומה וכו' ולמדנו מגמרא דרבנן כללי דתרומה יש לה יתרון על המעשר ומעלתה למעלה ממעלתו שהכתוב חייב עליה מיתה כדכתיב (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי יחללוהו והמעשר לא חייב עליו יותר מהמלקות על האוכל מעשר טמא כמו ששנו (יבמות דף ע"ג) אוכלו בטומאת עצמו לוקה מה שאין כן

א) אולי צ"ל בס"פ טבול יום זבחים קא ע"א.

מסורת הש"ס

א) תוספתא ברכות רפ"ק, ב) מגילה כ:, ג) שבת לד: [נדה נג.], ד) [שבת לד: ע"ש היטב ועיין רש"י נדה נג. ד"ה בה"ש ט], ה) רש"א מ"ז, ו) רש"ל מ"ז, ז) כלאי' פסחים לג:, ח) [ועי' תוס' מגילה כ: ד"ה והיה],

הגהות הב"ח

(א) גמ' והדר פשטי ליה מברייתא: (ב) רש"י ד"ה מברייתא וכו' שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר לאת: (ג) תוס' ד"ה דילמא וכו' על הארץ מדנקט בקרא ובא השמש וכו' מברייתא סימן לדבר: (ד) בא"ד העריב שמשו דהתם (היינו ביאת אורו) תיבות אלו מוקפים בחצאי לבנה ונכתב בלדו ס"א היינו לאו דוקא שקיעת החמה:

גליון הש"ס

גמ' טהר יומא. עתוי"ט רפ"ב דזבחים ד"ה וטב"י: בהגהת מהרי"ב אחר תיבת ביה"ש. אבל קשה לי הא בשבת שם איתא דלר"י שיעור בה"ש ג' חלקי או ג' רביעי מיל ול"ע: תוס' ד"ה משעה כו'. מתי יתפלל כו'. וכי בעני עו"ג יסי' שעורא. בספר חדות יעקב בשם גליון תוס' כב"י:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה קס"ד. היינו עניים. נ"ל אינם: [ב] שם ד"ה בין השמשות. מהלך חצי מיל. נ"ל יותר מחצי מיל. לרבה תרי תלתי מיל ולר"י ג' רבעי מיל (שבת ל"ד):

מוסף תוספות

א. [ו]האי ומאי, אברייתא דקתני ובא השמש ביאת שמשו מעכבתו ואין כפרתו מעכבתו קא מקשה, כלומר מנא לן דאין כפרתו מעכבתו. רשב"א. ב. שלא מצינו ביאה לגבי שמש אלא לשון שקיעה, כי בא השמש [בראשית כח], עד בא השמש [שמות יז וכב], ולא תבא עליו השמש [דברים כד]. תוס' הרא"ש. ג. שנשקע כל השמש ברקיע לגמרי. שם. ד. שאז יטהר אדם מטומאתו לגמרי, אע"ג דאכתי לא טהר יומא. תוס' ר"פ. ואמאי דאמרינן לעיל הא קמ"ל דכהני אימת אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים קא מהדר, כלומר וממאי דלא אכלי בתרומה עד צאת הכוכבים. רשב"א. ה. ואינו נכון לומר דבעניים נכרים קא יהיב שיעורא. שם. ו. דודאי לילה [הוא], אבל לענין שכיבה שתהא זמנה באותה שעה אינה אלא זכר. תוס' הרא"ש. ז. קודם צאת הכוכבים. שם.

רבינו חננאל

ורמינהו מאימתי וכו' משהעני נכנס לאכול וכו' עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. הכי גרסינן: עד שעה שעומד לישן.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

קשיא דרבי מאיר אדר' מאיר. לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כהן והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות: **קשיא דר' אליעזר.** דבריתא אדר' אליעזר דמתני': **ואב"א רישא.** דמתני': **לו' ר' אליעזר היא.** והא דקתני דברי ר' אליעזר אסוף הזמן קאי דקאמר עד סוף האשמורה הראשונה ופליגי דבנן עליה ואמרי עד חצות. דרבי אליעזר דיש בשכבר זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר וכבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חצות ור"ג לית ליה ההוא סייג: **מאי קסבר רו'.** הוה ליה לומר זמן הניכר: **אי קסבר.** דפליגי תנאי דקתני בהא מלתא. איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נאמרו לשלש חלקים דאמרה לכת אחת שיר לכת אחת שלישים לכת שלישים. ואיכא מאן דאמר חלבא משמרות הוי הלילה: **והא קמ"ל.** דשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פירש לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא בארעא: **ישאג שאגה.** כבר הרי ג': **ואשה מפפרת עם בעלה.** כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתן והשוכרים יחד מפפרים זה עם זה: **מאי קא חזיה.** סימנים הללו שנתן לאשמורות אחרת היכן נתנו בתחלת האשמורות או בסופן: **אורחא הוא.** לאת הכוכבים: **ושמר.** והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלא ע"ג פלוני (פנהדרין סג:) ובב"ק בפ' החובל (דף 5:) שמרה עומדת על פתח חצרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשית לז). שומר אמונים (ישעיה מו). **פפלה קלרה.** ט) [הכיגנו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר (כט.): **אשרי המלך שמקלסין אותו בכיוסו כך.** אשרי כל זמן שהיה קוים זה בתוך בהמ"ק: **מפני חשד.** שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: **ומפני המפולת.** שמומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול המחומה עליו: **פיפוח ליה.** כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא לנמדך שיש שעות שאין הטעם הזה ולריך להיות בשביל זה: בחלמי

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה שבני אדם נכנסין והכן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר הייו רבי אחתא לפי' רש"י שפי' שרוב בני אדם נכנסין להסב הייו בע"ש. ט) [וגם כן] (ח) לא מסתברא למימר דבני אדם א) ממהרין כל כך א) בערבי שבתות כמו בזמן שהכהנים טובלין הייו מבעוד יום קודם הערב שמש: **קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר.** דלא מצי למימר משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא הוא. דל"כ ר' אליעזר הייו ר' יהושע:

למאן דגני בבית אפל. וא"ת והא רבי אליעזר בעי (לקמן ד' ט:) עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית ב. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה ג עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע אותו עת: **היה לך להתפלל תפלה קצרה.** לכאורה משמע שאין זה הכיגנו. דהא קא בעי לקמן (ד' ג.) מאי איכא בין הכיגנו לתפלה קלרה? ל"כ לפי' הקונ' שפי' בכאן דהייגו הכיגנו קשה. אלא ע"כ הייגו תפלה אחרינא (כדמפרש לקמן) ד לרבי עמך מרוזים וכו'. וגם על זה קשה דלקמן אמרינן שאין לומר תפלת של לרבי עמך אלא במקום סכנה ה. ורבי יוסי לא הוה במקום סכנה פי' במקום לסטים. מדהשיב לו שמא יפסיקו בי עובדי דרכים ולא השיב שמא יהרגוני לסטים. ומראה לי כפ"ה תפלה קלרה דהכא הייגו הכיגנו. ואע"ג דלייט עלה אביי ו) אמאן דמתפלל הכיגנו. הייגו דוקא בעיר אבל בשדה מותר ז. והא דאמרי' לקמן מאי איכא בין הכיגנו לתפלה קלרה. הכי קאמר בין תפלה קלרה לאמר בפ' תפלת השחר (דף כט:) כגון לרבי עמך וכו'. אבל ודאי תפלה קלרה דהכא ל"ל הכיגנו ח: **ועונין יהא שמיה הגדול מבורך.**

מכאן יש לסתור מה שפי' במאזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו דכתיב (שמות יז) כי יד על כס יה אלא יהא שמו אלא וכפלו אלא עד שיתמה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו ט גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומר ומבורך לעולם הבא. וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבורך וגם מה שאומרי' העולם לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה בלשון הקודש ט אלא אין נתקן בלשון תרגום ט אלא י יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו ח וזה אינו נראה שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא נראה דלאמרינן בסוף סוטה (דף מט.) אין העולם מתקיים אלא אחד מדקדקן ואיכא שמיה רבא דבתר אגדתא שהיו רגילין לומר קדיש אחר הדרשה וזה שם עמי הארלות ולא היו מניחים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום בלשון הקודש בכל מקום שהיה לשונם ט:

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כהן והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות: **קשיא דר' אליעזר.** דבריתא אדר' אליעזר דמתני': **ואב"א רישא.** דמתני': **לו' ר' אליעזר היא.** והא דקתני דברי ר' אליעזר אסוף הזמן קאי דקאמר עד סוף האשמורה הראשונה ופליגי דבנן עליה ואמרי עד חצות. דרבי אליעזר דיש בשכבר זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר וכבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חצות ור"ג לית ליה ההוא סייג: **מאי קסבר רו'.** הוה ליה לומר זמן הניכר: **אי קסבר.** דפליגי תנאי דקתני בהא מלתא. איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נאמרו לשלש חלקים דאמרה לכת אחת שיר לכת אחת שלישים לכת שלישים. ואיכא מאן דאמר חלבא משמרות הוי הלילה: **והא קמ"ל.** דשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פירש לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא בארעא: **ישאג שאגה.** כבר הרי ג': **ואשה מפפרת עם בעלה.** כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתן והשוכרים יחד מפפרים זה עם זה: **מאי קא חזיה.** סימנים הללו שנתן לאשמורות אחרת היכן נתנו בתחלת האשמורות או בסופן: **אורחא הוא.** לאת הכוכבים: **ושמר.** והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלא ע"ג פלוני (פנהדרין סג:) ובב"ק בפ' החובל (דף 5:) שמרה עומדת על פתח חצרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשית לז). שומר אמונים (ישעיה מו). **פפלה קלרה.** ט) [הכיגנו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר (כט.): **אשרי המלך שמקלסין אותו בכיוסו כך.** אשרי כל זמן שהיה קוים זה בתוך בהמ"ק: **מפני חשד.** שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: **ומפני המפולת.** שמומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול המחומה עליו: **פיפוח ליה.** כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא לנמדך שיש שעות שאין הטעם הזה ולריך להיות בשביל זה: בחלמי

חייתי שמא יפסיקו בי ט) עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למדרי ממנו שלשה דברים למדרי שאין נכנסין לחורבה ולמדרי שמתפללין בדרך ולמדרי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת ט) קול שמנהמת ביונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבד אלא ב בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא ג שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם: ת"ר ג מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני החשד. מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין. מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת בחדתי

אוקימנה בחורבה חדתי ובתרי כשירין ואע"ג דתרי ניהנו, במקומן שכיחי מזיקין דמזקי.

התנאים שהעמדנום בשיטה והרי מצינו סיוע לאותם התנאים חדא בהדא מס' דברכות בפ' ואלו דברים (דף נב) דאמרינן הכא בשולחן שני עסקינן ואין שני עושה שלישי בחולין ובמס' חולין בפ' השוחט (דף לג) ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין ובמס' יו"ט בפ' יו"ט שחל להיות ערב שבת (דף יח) אמרינן ולד הטומאה היכא משכחת לה גבי תרומה כהנים זרזין הן ובפסחים בפרק כל שעה (דף לד ועי' רש"י שם) אמרי ר' האי גוונא ואיבעי תימה התם דנגעי בראשון דהוו להו אינתו שני ושני עושה שלישי בתרומה מכלל דבחולין אין שני עושה שלישי ובפרק (ד) דמס' טבול יום איתא בג' משניות מסודרות מפני [שהא] שלישי ושלישי טהור בחולין והזכירו במס' נדה בפרק ראשון (דף ז) אחת מהן ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל (ברכות פרק אין עומדין הלכה א') דעבדוה להא מילתא דגומא להילכתא פסקינהא דגרסינן אבדן שאל לר' כמה מעלות לקודש א"ל ד' כמה מעלות בתרומה א"ל ג' וקאים מצלי כדי לעמוד להתפלל מתוך דבר תורה ומתוך דבר הלכה ברורה שאין בה ספק כדאמרינן (ברכות פרק אין עומדין דף לא) בעניינא דצלותא אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכה פסוקה ואילו היה בחולין נמי שלישי לא היתה מעלה לתרומה בזה הענין והמעשר אין לו מעלה יתירה על החולין בזה הענין אלא שזה הוא לחולין כי השני מזה ומזה אין עושה שלישי אבל יש לתרומה מעלה יתירה שהשני מטמא שלישי בתרומה כדתנן (שהרות פ"ב משנה ד') הראשון והשני שבתרומה טמאין ומטמאין השלישי פסול ואינו מטמא וזה הדבר בין חלוקה כי ר' עקיבא לא חלק אלא בחולין בלבד אבל בתרומה מודה הוא לחכמים שאין בה אלא שלישי כמפורש בפרק אור לארבעה עשר (דף יט) והקודש יש לו מעלה יתירה היא שהשלישי מטמא את הרביעי בקודש כדתנן (פהרות פ"ב משנה ה') הראשון והשני הקודש יש לו מעלה יתירה היא שהשלישי מטמא את הרביעי בקודש פסול ואינו מטמא בפרק חומר בקדש (חגיגה דף כ) נמי אמרי הרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה ועל זה הסדר רבוה התיקון נסדרו אותן הכתובים שהזכרנו לפי הפירוש שפירשום רז"ל לפי שיש למטא ג' שמות טמא וטבול יום וטמוטר כיפורים ויש לטהרה ג' דברים שגורמין לה טבילה והערב שמש והבאת קרבן והטמא הוא שנטמא ועדיין לא טבל והרי הוא אסור ליגע בכל דבר שנקרא קדש כלל ואפילו במעשר וכ"ש במה שהוא למעלה הימנו ואם הוא עושה הראשון שגורם לטהרה שהיא הטבילה אם טבל כראוי וכהלכה הותר לוכל במעשר מיד ואע"פ שעדיין לא בא השמש כדכתב רחמנא (ויקרא כ"ב) ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ ויסור ממנו שם טמא וחוזר להקראות אחר מן הטומאות ואפ' אם נוגע בהן הוא מטמאן כדאמרינן בפרק יציאות השבת (דף יד) טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש וטהר אבל לא יהו מטמאין כדתנא בתוספתא טהרות (פרק א') אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקדש ר"מ אומר מטמא את הקדש ופוסל את התרומה וחכמים אומרים כשם שאינו פוסל אלא משקי תרומה כך אינו פוסל אלא משקי קדש ואוכלי קדש ואמרינן בגמ' (מעילה דף ח) לרבנן כיון דטבל קלשא ליה טומאתו פסולא משוי טמא לא משוי וכל מה שנגע בו טבול יום מתרומה וקדשים הוא בעצמו פסול ואינו מטמא אחרים ואיתא בגמרא דמעילה (שם) בפרק חטאת הנעוף ובמס' פרה בפרק צלוחית (פרק ראשון ד') שנינו כל הטעון ביאת מים מדברי תורה מטמא את הקדש ואת התרומה ואת החולין ואת המעשר ואסור על ביאת המקדש לאחר ביאתו מטמא את הקדש ופוסל את התרומה דברי ר"מ וחכמים אומרים פוסל בקדש הרי נתברר לנו מדברי החכמים בברייתא ובזו המשנה כי טבול יום פוסל בקדש ואינו מטמא לפי שפירשו בטעמו של דבר כיון דטבול קלשא ליה טומאתו ואינו זז מזה הענין עד שיבא אליו השמש ויצאו הכוכבים אז יהא מותר לוכל בתרומה כדכתב רחמנא (ויקרא כ"ב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים וזהו שלמדונהו ממה שנאמר במשנה משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן ותניא בתורת כהנים (בפ' שמיני פרק ח') דין ט' ומייתי לה ביבמות עה ע"ש) ומאא עד הערב יכול לכל דבר ת"ל וטהר ואי וטהר יכול לכל דבר ת"ל וטמא עד הערב הא כיצד טהור לחולין מבעוד יום ולתרומה משתחשך ולאחר שישלים יומו פורח ממנו שם טבול יום שהרי יומו כבר חלף ועבר אלא נשתייר עליו להקריב הקרבן שהוא נתחייב בו ולפיכך הוא נקרא מחוסר כיפורים ונדיין הוא אסור

ט) עיין רש"י שם וכדרי רביעו בגיכון באות.

ט) בכי"ף ל"ב, ב) ס"פ יפקיעוני, ג) קול הכהה (וע' תוס' מנחות יא. ד"ה מה קול), ד) רש"ל שמו, ה) כי ש"ל. וכ"ש גרס לי גמ', ו) [דף כט:], ז) [לקמן כט. וע"ש תוס' ד"ה ניתן], ח) [כמה' שבת יב: ופוטה נג.].

תורה אור השלם

1. וְאַתָּה תִּנְבָּא אֲלֵיהֶם אֶת כָּל דְּבָרַי הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נְוֵהוּ הֵידֵד כּוֹרְכִים יַעֲנֶה אֵל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:
ירמיהו כה ל

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה קשיא דרבי מאיר וכו' דהייגו ש"מ אי נמי לא מתתבלא:

גליון הש"ס

גמ' מפני חשד. עיין שבת כג:

מוסף רש"י

הקב"ה מנענע ראשו וגו'. וזה שאנו אומרים בקדיש מוסמכתא ומתמא, שלריך הוא תמוהין על הצער הזה שהוא מצטער לאחר עניינן, וגלאה שעל סך עונין אלנוי יגדל גא כמ ה' זמור ומתוך ה' ומקדיך, כמתחיל הזמן ניתמגל, על שם מגת לחמים שהקב"ה זוכר באותה שעה (מדרש רש"י סי' יא, מחזור רימיני סי' מ"ז). שמקלסין אותו. קלסה לשון דיבור יתר הוא, לפיכך הוא נוסף ללשון שבח (סוטה כז.).

רבינו חננאל

עד סוף האשמורת ראשונה מאי קסבר או קסבר שלש משמרות הוי הלילה ליתני עד שלישית הלילה ואו דקא סבר ד' משמרות הוי הלילה ליתני עד רביעית הלילה. כלומר, אמאי אפקה [ב]לשון אשמורת, ואמרי, מילתא אגב אורחיה [קס"ל דאיכא] משמרות בדקיגא, וכי יש מלאכים קבועים יודעים בכל משמר ומשמר וכל כת מקלסתו לתקב"ה במשמרתה, וכן ביום. וזה שאמר על כל משמר ומשמר שואג הקב"ה כארי, שנאמר יו"ר ממרום ישאג, כך פירושו, כיון שבתוב קומי רוני בלילה וג', באילו האשמורות בעת שעומדין ישראל ומפילין רנה ותחנה בת קול יוצא מלפני הקב"ה כאילו שואל, כדכתיב שואג ישאג על נוהו, ואומ' אוי להם לרשעים כי עונותיהם גרמו שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני, ואפ' הכשרים שבהם כגון דניאל חנניה מישאל עזריה וכיוצא בהן, בין הגוים בגללם. (ר' נתן) [זה נתן] ר' אליעזר (אומ') סימנין למשמורת הללו, ראשונה חמור נוער שניה כלבים צוענים שלישית תנוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. ואסיקנה ר' אליעזר סוף משמרות קא חשיב, ור' אליעזר לטע'[מיה] דאמר זמן קריאת שמע של ערבית עד סוף האשמורת הראשונה, משעה שחמור נוער יודע שהוא סוף מאשמורת הראשונה ומיכן ואילך אסור לקרוא קריאת שמע. וכן אם היה ישן בבית אפל ושמע לאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו יודע ששלמה הלילה, מיכן ואילך מותר לקרוא שמע של שחרית. **והזיר** ר' יוסי שלמד מאליהו זל"ש שלשה דברים, שאין נכנסין לחורבה, ושמתפללין בדרך, ואם מתירא שמא יפסיקוהו עוברי דרכים מתפלל תפלה קצרה]ה. וגם הגיד לו כי כגון זינה שמנהמת בכל יום נשמע אוי שישרפתי את ביתי, ופיר' אוי לרשעים שגרמו עונותיהם ששרפתי ביתי והיכלי. ובעת שישראל עונין והא שמיה רבה מברך, נשמע קול כאילו מלפני הקב"ה אשרי בני המלך שמקלסין את אביהם בביתו, אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, כלומר ישראל שנקראו בני אל חי שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם ועכשיו גלו בין הגוים. זה שהזכיר על כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, הוצרך להודיענו שאין לפני הקב"ה זכר לאומות בעולם אלא לישראל תמיד בלבד. ופירושו הקב"ה הרשה לאויב להתגבר כארי על ישראל להחרב ניוהו וליתן האויב קולו ויענה כמו הידד עליהם שעתיד לדרכם כדריכה גת. **תנו רבנן מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני החשד.** ואוקימנה בחורבה חדתי אפילו בתרי ופרוצים לא. **ומפני המפולת.** ואוקימנה בחורבה עתיקתא ובתרי וכשירין. **ומפני המזיקין.**

ז א טוס"ע סו"ס סימן מ' סעיף ב ג:
ח ב טור סו"ס מ' מ: ט:
ט ג מיי' פ"ט מהל' תפלה ה"ו
ופי"ב מהל' רוצח ומסירת נפש הלכה ו' (סמ"ג עשין ר"מ ועשין ע"ע) טוס"ע סו"ס סימן מ' סעיף ו:

מוסף תוספות

א. לאכול. תוס' הרא"ש. ב. [ו]לית ליה לקמן ק"ש בעמוד השחר מיד. תוס' ר"י שילילון. ג. מכלל דהבינו לא מקרי תפלה קצרה. תוס' הרא"ש. ד. אבל לא בדרך שלא במקום סכנה. סס. ה. [ד]מודה אביי דבדרך מתפללין אותה. סס. שאף היא נתקנה להתפלל בדרך. רשב"ם. ו. [ו]במקום תפלה קצרה קרי לה הבינו אבל בסתמא קרי לה תפלה קצרה שפיר. תוס' הרא"ש. ז. פי' שם י"ר שמשתמש' בו בגלות. סס. ח. [ש]יקנאו מלאכי חבלה ויקטרגו אם יבינוהו. סס. ט. שבזמנם לא היו מדברים על הדוב אלא בלשון ארמי, התקינו שיהיו אומרים כדי שיבינו הכל ויקדשו שמו יח". שו"ת הרשב"ץ ח"א נד.

רב נים גאון

בתרומה ח) ומעלת הקדש עדיפא מהתרומה שיש בו חיוב כרת והוא חמור יות' מהמיתה ואע"פ ששניהם בידי שמים כדאמרינן (בסוף) מסכת כריתות (דף כב) דהא איסור מעילה לר' קל במיתה וקדשים איסור חמור בכרת ואתי איסור מעילה דקיל וחייל אאיסור כרת דחמיר ואיתא נמי בהדר' מקומות מן התלמוד אנו מזכירין מהן מה שעלה בידינו במס' שבת בפ' במה מדליקין (דף כה) ובפסחים בפ' כל שעה (דף לב) ובחגיגה בפרק חומר בקודש (דף כה) וביבמות בפרק הערל (דף עג) ובשחיטת חולין (דף לא) בפרק השוחט אחד בעוף וכסדר הזה נמי אירע להיות דינם במעלות הטומאה כמו שתדע שהשרץ הוא אב הטומאה וכל מה שנגע בו מן החולין נקרא ראשון ומה שנגע בראשון נקרא שני והשני בחולין אינו מטמא שלישי ואינו פוסל ולפיכך קראתו המשנה פסול ולא קראתו טמא לפי שכל ולד טמא שאינו מטמא אחר פסול מיקרי וכל ולד טמא שמטמא אחר הוא שנקרא טמא וזה עיקר דאוי להיזהר בו וכך שנינו במס' טהרות (פי"ב מ"ג) הראשון שבחולין טמא ומטמא השני פסול ואינו מטמא ויש במקומות הרבה במשנה מה שמסייע לזה והיה ר' עקיבא סובר כי השני בחולין מטמא שלישי כדמפורש במס' סוטה (פרק כשם דף כז) אלא על אותה סתם המשנה שהזכרנו אנו סומכין ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע"פ שכל התנאין שסוברין (באותו) [כאותו] הסתם מנאם במסכת סוטה (דף ל) והעמדתם כולם בשיטה אחת וקיימא לן דכל מילתא דאקמתה רבנן בשיטה נפקא לה מהלכתא מיהו אין אנו תופסין זה העיקר אלא אם אין אנו מוצאין בתלמוד מה שדוחה אותו עיקר ומסייע דברי אותם

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

במקומן חיישינן. פי׳ שידוע שרגילין שם המזיקין. והיא דלעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין מיילי בתתא שלין רגילין: **אין** אומרין בפני המת אלא דברי של מת. ופסק [מ] רב אלפס משום רב אלי דוקא בדברי תורה אבל בדברים דעלמא ליתן לן בה. [נ] ודוקא בתרבא אמות שלו: **רוח צפונית מנשבת.** פי׳ לבדה דהא אמרינן בפרק לא יתפוח (נ״ב דף כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד [א]: [נ] **ואתא** איהו ואמר בחצות. ואם תאמר מכל מקום ליתא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי״ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח שם יפלאו לו: **ואין** הבור מתמלא מחוליתו. פירש רש״י אם יתפוח ויחזיר בו שפרו לא יהא מלא. [פ] ותימה דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן הנעשיים ולתן לענייש. אם היה מצוה ליטול מן הנעיים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל. ומפרש רבינו תם מחוליתו מנציעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המיס הנובעים בו. [א] ומתוספתא יש אין הבור מתמלא מחוליתו אלא אם כן מוסיף לו מים מלא אחר[ב]. וי״ל פירש שאם מתפוח מלא זה ותמיא מלא אחר לא ממלא. שמה שנותן כאן חסר כאן. כמו כן מה שנטול מן העשיריס יתמסר מן העשיריס: בניהו

בחדתי ותיפוק ליה משום מזיקין בתרי אי [פ] בתרי חשד נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי. מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשד ומפולת בחורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין נמי ליכא במקומן חיישינן ואב״א לעולם בחד ובחורבה חדתי דקאי בדברא דהתם משום חשד ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא ומשום מזיקין איכא: [ג] ת״ר ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי ר׳ נתן אומר שלש מ״ט דר׳ נתן דכתיב [1] ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונות שבתיכונות ור׳ נתן מי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה כתיב מ״ט דרבי א״ר זריקא א״ר אמי א״ר יהושע בן לוי כתוב אחד אומר [2] חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחד אומר [3] קדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע משמרות הוי הלילה ור׳ נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן [ד] ר׳ יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי [ג] אין אומרין בפני המת אלא בדבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא [ה] [אפילו] בדברי תורה וכ״ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב [4] קדמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב [5] בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב [6] ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא. ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב [7] כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות [ו] מי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר ליה [ז] (למחר) [ח] בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא לי׳ ודוד הוה ידע דוד סימנא הוה ליה [ט] דאמר רב אחא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה. אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד **יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין** וכו׳. סנהדרין הם שנקראו הכרתי והפלתי והיה בניהו עליהם דכתיב ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי, מה בניהו נתמנה יהוידע בנו נתקים הפלתי יהוידע. ואיתה שהיה כהן לובש אורים ותומים הזכירו במקום אורים ותומים. ואחיתופל יועץ ויואב שר הצבא, ואמרו חכמים מיד יועץ באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ונשאלין באורים ותומים. ואמר רב יוסף מהאי קרא ואחרי אחיתופל בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. **אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת. אמר ר׳ אבא בר כהנא וכו׳.** קי״ל כלישנא קמא דדברי תורה אסור אבל מילי דעלמא שרי, דהא מעשים בכל יום דמשתנו במילי דעלמא קדם מיתיא במותב רבנן קשישאי ולא ממתי רבנן בידם.

בחדתי׳. שנפלה מחדש שהמומה שלה נפלה ועודנה בחזקתה: **חשד נמי ליכא.** דתנן (במסכת קדושין דף פ:) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: **בתרי ופריצי.** דאמרינן התם לא שנו אלא בכשרים: **במקומן חיישינן.** במקום שהם מצויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: **בדכרא.** בשדה: **קדמו עיני אשמורות.** אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: **ור׳ נתן.** אמר לך הא קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשחר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: **שש דליליא.** חצות לילה הוי שש שעות: **ופרכי דיממא.** שאחר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות: **אלא דבר אבא.** אסור בקודש כשהוא מתנמנם. כסוס שהיה מתנמנם ונרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד: **בשירות ותשבחות.** והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו׳: **למחרתם.** ליום תחלת של תנייתם שם: ה״ג **אי הכי לתנוח מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי הכי נמי דוד.** קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיה [ט] (מגילה דף ג.) וכמו אלי בוקא לאלטמא דשף מדוכתיה נוקפא (חולין דף מב:): **ואתא איהו ואמר בחצות.** לפי שלא היה יודע לכוין השעה והעמיד דבריו בשעת המצוה: **כנור היה תלוי למעלה ממטתו.** ונקביו נלד לפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח לפונית מנשבת בו דאמר מר (בב״ב דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שש שעות דלשעות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך החמה [א] ושש אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח לפונית [כ]: **אין הבור מתמלא מחוליתו.** העוקר חוליא מבור כרוי וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: **יועצים באחיתופל.** איזה הדרך ילכו והיאך יציגו מלכ ומשמיח וטוכסיסי מלרב מלחמה: **ונמלכין בסנהדרין.** נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: **ושואלין באורים ותומים.** אם יצליחו: **ה״ג** מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב מאי קרא (דכתיב) [ח] ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכה״א [ט] ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים בניהו

ע״ן משפט
נר מצוה

א מיי׳ פי״ג מהלכות אבל הלכה ט׳; סמ״ג עשין דרבנן כ׳ טור וש״ע יו״ד סימן שמא סעיף מח:

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאָה אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּקְצֵה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה אַךְ הֵקִם הֵקִימוּ אֶת הַשֹּׁמְרִים וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וְנָפוּץ הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם:
שופטים ז יט
2. חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
תהלים קיט סב
3. קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ:
תהלים קיט קמח
4. קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וַאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי:
תהלים קיט קמו
5. בַּנֶּשֶׁף בָּעֶרֶב יוֹם בָּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה:
משלי ז ט
6. וַיַּכֵּם דָּוִד מִנַּשְּׁפָם וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם וְלֹא נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיָּנוּסוּ:
שמואל א ל יז
7. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְיָ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם:
שמות יא ד
8. וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל יְהוֹיָדָע בֶּן בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב:
דברי הימים א כז לד
9. וַעֲצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים כֵּן כָּל עֲצַת אֲחִיתֹפֶל גַּם לְדָוִד גַּם לְאַבְשָׁלוֹם:
שמואל ב טז כג

גליון הש״ס

גמ׳ בתרי חשד נמי ליכא. עש״ך יו״ד מ״ר קמ״ש ס״ק כ״ז: שם וכה״א ועצת אחיתופל כו׳. עיין תשובת רשב״ש סי׳ מ״ח: תוס׳ ד״ה אין אומרין כו׳. והוקא בר׳ אמות שלו. עי׳ תוס׳ ס״ק ע״ז: ד״ה סוסיטיו. שמעם לפיס לוה:

הגהות הגר״א

[א] רש״י ד״ה כמה. ותש מי׳. נ״ב אינו כן (אלא שם אחמוטת רוח מערבית ומתמלא הלילה רוח דרומית ומ״ש מ״ח פ׳ בנאמנים):

רבינו חננאל

תנו רבנן ארבע משמרות הוי הלילה דברי ר״[בי] ר׳ נתן אומר שלש. ר׳ נתן דיי״ל מדכתיב ראש האשמורת התיכונה, ואין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה. ודאחי ר״[בי] להא דר׳ נתן מאי התיכונה, ולעולם ארבעה משמרות הוי הלילה. ור״[בי] דיי״ק מדכתיב חצות לילה אקום להודות לך וכתיב קדמו עיני אשמורות. [ור׳ נתן] משאר מלכים הוא דקאמר שדרכם לישן עד שלש שעות של יום, עד ולא עד בכלל, כלומר עד תחילת שעה שלישית, והילכך דויד היה עומד בחצי הלילה, הרי שש שעות ושתי שעות של יום שכל מלך כמותו ישן והוא מקדים ועומד, נמצא שהקדים לכל מלך שמונה שעות שתן שתי אשמורות שלימות, וזה הוא שאמר קדמו עיני אשמורות לעמוד מן השינה קודם לשאר מלכים שישינים עד תחילת שעה שלישית שתי אשמורות שהן שמונה שעות. ופריק תוב רב אשי ואמר כל אשמורה ומחצה שתי אשמורות קרי להו, ולעולם שלש אשמורות הואי הלילה כו׳ נתן. ומקשינן והא דויד מאורתא הוה קאי דכתי׳ קדמתי בנשף ואשועה ונשף ערב הוא דכתיב בנשף בערב יום כולי׳. ופריק רב אשי משמע הכי דהילכך תרי נשפי הוו, נשף ליליא אתא יממא נשף יממא אתא ליליא ונשף דהכא אורתא הוא דכתי׳ קדמתי בנשף ואשועה. ומקשינן דדויד מי הוה ידע אימת הוי פלגא דליליא, השתא משה רבינו לא ידע כולי׳. ופריקינן [כנור היה תלוי למעלה ממיטתו של] דויד, כגון אבן השעות וכיוצא בה, וידע מתי הוא פלגא דליליא, סימנא הוה ליה בכינור וכולי׳. איבעיית אימא תרוויהו הוו ידעי, ומשה רבינו דאמר בחצות הלילה סבר דילמא חשבו איצטגנינני פרעה ושנו ואמרי משה ומילתו בדאים הוא, ואמר מר למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדא ותיאתו. **כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה.** אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד. **מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין** וכו׳. סנהדרין הם שנקראו הכרתי והפלתי והיה בניהו עליהם דכתיב ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי, מה בניהו נתמנה יהוידע בנו נתקים הפלתי יהוידע. ואיתה שהיה כהן לובש אורים ותומים הזכירו במקום אורים ותומים. ואחיתופל יועץ ויואב שר הצבא, ואמרו חכמים מיד יועץ באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ונשאלין באורים ותומים. ואמר רב יוסף מהאי קרא ואחרי אחיתופל בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. **אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת.** אמר ר׳ אבא בר כהנא וכו׳. קי״ל כלישנא קמא דדברי תורה אסור אבל מילי דעלמא שרי, דהא מעשים בכל יום דמשתנו במילי דעלמא קדם מיתיא במותב רבנן קשישאי ולא ממתי רבנן בידם.

מסורת הש״ס

ה) תוספתא פ״ש ה״ג, ג) לקמן דף ט׳:, ג) שמעתא פ״ג ה״ז, ד) גי׳ הרי״ף וכ״ל, ה) [סוכה כז:], ו) נגיע ו:, ז) פ״ש נמקה, ח) פי׳ שדבר עמו בחצות ואמר למחר כי השתא ולפ״ז לא קשה קושית התוס׳ [והעתק מחילופי גירסאות], ט) סנהדרין נח. כל הענין, י) לקמן נט., כ) [פי׳ עפר עפ״פ הכור וי״מ מעפר שחופרין מן הכור אינו מתמלא עד שיתוקף בו עפר אחר עניך ערך חלופין], ל) לקמן נא., מ) [כ׳ מי שמתו יפ.], נ) שיר לעיל, ס) [ועי׳ תוס׳ סנהדרין נח.].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ס״ק האי קרא דאמר: (ב) ד״ה כמוי וכו׳ כמוים הס״ל ואמר כן צריך לחיות ד״ה אין הקומץ משביע את הארי מלי׳ מלא קומצו מלא כף מחצירי אינו משביע את הארי. פ״א קומץ לשון ונהי בעינינו כחגבים כדמתרגם כקמצץ ר״ל מחגב אחד אינו שבע ארי הס״ל ומה״כ ומ״כ ואין הכור:

מוסף רש״י

עד חצות לילה הי׳ עוסק בדברי תורה. ולגבי האומר שלש משמרות הוי לילה, היה דוד עומד ממטתו בשלש שעות לילה הראשונה ועוסק בתורה עד חצות כמו שנאמר בשיחה בתורתך, ותחלת ולהלן עוסק בשירות ותשבחות, כמ״ש חצות לילה אקום (תהלים קיט קמח). **ואמר חצות.** שמאמש שמוך לו, אי לאמיי אי לחמיי (שמות יא ד). **כנור** היה תלוי למעלה ממטתו. נקב שלו כלפי לפון היה ובלילה רוח לפונית מנשבת, דקמ״ל מרבע רוחות מנשבות בכל יום, מזרחית בנקר ורוח דרומית בחלי היום ומערבית בתחילת לילה לפונית בחלי לילה, ממהלך חמה שהמלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב ומערב לצפון, ומניח בימות (עב. כל אותן תלכנעים שהם שהיו יכולין בתדבר בלים״ם שמופין היו ולא נשבה להם רוח לפונית, לא היה יום שלא נשבה להם רוח לפונית בחלי הלילה, אלמא חצות לילה עם נשיבתה לעולם, ומעמיד שהיא מנשבת אף ביום, והיא רוח נוחה ויפה לבריות ויהיה מאיר בה (שנהדרין מז.). **הקומץ.** לבנקם מוקעות (שם. ועי׳ הוספה ברש״י בהגהות הב״ח בא״ן). **ואין** הבור מתמלא מחוליתו. עוקר חוליא מבור עמוק וחחר והסליבה לתוכו אינו מתמלא בכך, כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו (שנהדרין שם).

מוסף תוספות

א. [ו]מ״מ אינה אז בגבורתה לעורר הכנור. תוס׳ הרא״ש. [רק] בשהיתה לבד בחצי הלילה היתה בחזקה ובגבורתה יעורר הכינור. תוס׳ ר״י אילוקון. ב. כך לא יוכלו לפרנס עניים אם לא יפשטו ידיהם בגדוד. שם.

רב ניסים גאון

ליגע בכלום דבר מקדשי המזבח עד שיביא הכפרה שהוא מתחייב בה וכן אם נכנס למקדש משערי ניקנור ולפנים שהוא מחנה שכינה נתחייב כרת אם היה מזיד ואם היה שוגג בחטאת כדהנא בתוסס׳ (כלים פרק א׳) כל הטמאין שנכנסו משערי ניקנור ולפנים אפי׳ מחוסרי כפרה חייבין על דזונן כרת ועל שגגתן חטאת ובמשנה בתחלת טהרות (כלים פרק א׳ משנה ח׳) עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת ובספרי (פרשת נשא) מפורש מפתח עזרה ולפנים מחנה שכינה דהיינו עזרת ישראל ותניא בספרי ב) טמא יהיה לרבות את הטבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפרה ואיתא בגזירות בפרק ג׳ מינין (דף מה מכות דף ח) ולאחר שיביא כפרתו ויקריבנה הכהן כראוי והכלהכה ויכפר עליו כבר נמרה לה שהרתו והוחר לו לוכל בקדשי מזבח ולהכנס למחנה שכינה והיינו מעזרת ישראל ולפנים וכדאמר הכהוב (ויקרא יב) וכפר עליה הכהן וטהרה וכבר אמרו חכמים כי הוא חייב שבילה לאחר שמקריב כפרתו ואז יהא מותר לוכל בקדשי מזבח כדתנן בפרק חומר בקודש (חגיגה דף כא) אונן ומחוסר כפורים צריכין שבילה לקודש אבל לא לתרומה ואמרינן בגמרא (שם דף כד) כיון דעד האידנא הוו אסירי למיכל בקודש אצרכונהו רבנן שבילה ואלו השמות שהן קרויין לטמא כמו שהזכרנו איתנהו מסודרין במשנה בתחלת טהרות (כלים פרק א׳ משנה ה׳) מחוסר כפורים אסור בקודש ומותר בתרומה ובמעשר חזר להיות שבול יום אסור בקודש ובתרומה ומותר במעשר חזר להיות בעל קרי אסור בשלשתן ובמשנת נגעים בפרק י״ד (משנה ג׳) כבס בגדיו ושבל טהר מלטמא כשרץ והרי הוא שבול יום אוכל במעשר הערב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים והיינו מתני׳ שהזכירונה מקודם ובפסחים בפרק כל שעה (דף לה ע״ש) אמרינן הערב אין לא הערב לא אמאי הא טהור הוא אלא מעלה הרי נחברר לנו עכשיו מכל אלו הראיות כי התרומה מעלתה למעלה מן המעשר והיא לטמה מן הקדשים וכי זה שאמר הכתוב ובא השמש וטהר על השמש הוא חזור ולא על האדם הטמא כלומר שיתפנו פני הרקיע מאורו של יום ויראו הכוכבים אותה העת היא תחלת הלילה והו עת שנתחייבנו בה בקריאת שמע של ערבית וכל מי שקרא קריאת שמע קודם זה העת לא יצא ידי חובתו כדגרס׳ בגמ׳ דבני מערבא (הלכה א׳) תני הקורא את שמע קודם לכן לא יצא ידי חובתו. חלוקתם של ר׳ יהודה ור׳ יוסי בבין השמשות שניה היא בהא בריתא דפרק במה מדליקין (דף לד) תנו רבנן בין השמשות מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה ומטילין אותו לחומרי שני ימים איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשות לתחתון לילה דברי ר׳ יהודה ר׳ נחמיה אומר בין השמשות משתשקע החמה כדי הילוך חצי מיל ר׳ יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא אי אפשר לעמוד עליו וכולן שוין הן שהעת הנקרא בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא אין יוצאין בו ידי חובת היום ולא ידי חובת הלילה כל המצות הנוהגות ביום אין יוצאין בהן ידי חובה בבין השמשות שאינו ודאי יום וכל המצות הנוהגות בלילה אין יוצאין בהן ידי חובה בבין השמשות שאינו ודאי לילה אין יוצאין בהן ידי חובת היום ולא ידי חובת הלילה כל המצות הנוהגות ביום אין יוצאין בהן ידי חובה בבין השמשות ולא בלילה שצריכה להיות בשעה שהוא יום ודאי שאין בה ספק (כדתנן) [כדתנא] (בפסוחים דף צ ועוד) כל חייבי שבילות שבילתן ביום נדה יולדת שבילתן בלילה לא חלקו אלא בשעה שהיא בין השמשות אי זו היא וכמה שיעורא וסבר ר׳ יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק ההרה מעל (המשך בעמוד הבא)

ח) כספרי פ׳ מקח שלפניו ליתא לאלי ליעשה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

בניהו זה סנהדרין. מסברא אומר כן. אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר כן. וכן הוא אומר בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין: 1 וכן הוא אומר בניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. לאשון וקודם להם שנתמילה נוטלים ראשון ואח"כ שואלים אם יגליו: **ואביתר אלו אורים ותומים.** שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל באביתר ולא עלתה לו ושאל נדוק ועלתה לו כדאמרי' בסדר עולם ונסתלק אז מן הכהונה: **שמורים אם דבריהם.** שמורים דבריהם קדושים וגמורים שלא יפחתו ולא יוסיפו: **שר צבא למלך יואב.** להולך אצל המלחמה: **מאי קרא.** לכאור היה תלוי למעלה ממנו ומעורר: **עורה כבודי.** אל תתכבדי בשינה כשאר מלכים: **אעירה שחר.** אבל מלכים השחר מעוררן ואני מעורר את השחר: **שמא יטעו אלגאניני פרעה.** אם אינו יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין השעה וקודם שיגיע תלות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא נתה המכה ואימרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע: **דאמר מר.** במסכת דרך ארץ: **ואחזו.** מהא נאחז ונכשל בדברין: **פליסר נגהי ארבסר.** ליל שעבר (א) שלשה עשר ולמחרת יגיע ארבעה עשר: **ידי מולולות בדם.** שהגשים מרלות לו דם נדה אם טמא אם טהור שים מרלות דם טהור נטשה: **ובשפיר.** הוא עור הולד שהעלמות והגדיים והבשר נלורים[1] במוכו. ויש שפיר שהאשה יולדת ואימי טהרה: **וכגליא.** דתנן (שם כ.) אין שליא בלא ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וקורין ושמידו"ר בלע"ז ותניא (שם) אין שליא פחותה מטפח ותחלתה כתוב של ערב וסופה כתורמוס והיו מביאין אותה לפניו לראות אם יש בה כשיעור ואם עשויה כדת שליא שנחזיקנה שהיה ולד בתוכה ומתות ותשב עליו ימי טומאה וטהרה אם לאו: זכיתי ותייבתי שייך בדיני ממונות ודיני נפשות: טמאתי וטהרתי בהלכות טומאה וטהרה: **מפיכוסם.** [מפי בושת] בדברי הלכה היולאין מפיו היה בושת לדוד שפעמים שהיה טועה והוא אומר לו טעית: **ליפיך.** בזכות שהיה דוד מקטין עלמו זכה ולא נתן ממנו לאחר: **אלא דגיאל שמו.** במקום אחר אומר (שמואל ב ג) ומשנה אי

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר [1] ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם פלתי שמופלאים בדבריהם[6] ואח"כ שר צבא למלך יואב אמר רב יצחק בר אדא ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי מאי קרא [2] עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה לעולם הוה ידע ודוד נמי הוה ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה לאתעורי משנתיה וכיון דמשה הוה ידע למה ליה למימר כחצות משה קסבר שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר מר [3] למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר כחצות הלילה כי האידנא אני יוצא בתוך מצרים: [3] לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני לוי ור' יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני [4] חצות לילה אקום להודות לך ואידך כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי יפה טמאתי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא [5] ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש [3] בשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב וא"ר יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחכמתו [6] בני אם חכם לבך שמח לבי גם אני ואומר [7] חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. ודוד מי קרי לנפשיה חסיד והכתיב [8] לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ותנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החטא [7] כדר' יעקב בר אידי דר' יעקב בר אידי רמי כתיב [9] והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב [10] ויירא יעקב מאד אמר שמא יגרום החטא [8] כדתניא [11] עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא: וחכ"א עד חצות: חכמים כמאן סבירא להו אי כרבי אליעזר סבירא להו לימרו כרבי אליעזר ואי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה צריך רמיה עליה. ועוד לגירסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכן (מפרש) [גריס] דנינו תם כדאי' (בהש"ל כ"ו) [2] ואמרי אמיתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי' כ"ת הכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכותבין דבריהם לאמתן[4] ופלתי שמופלאים בהולאה כמו מופלא שבנים דין. ומ"ת היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהסס[5]: וקולא

לפירושו פשיטא דאביתר כהן היה בימי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה צריך רמיה עליה. ועוד לגירסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכן (מפרש) [גריס] דנינו תם כדאי' (בהש"ל כ"ו) [2] ואמרי אמיתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי' כ"ת הכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכותבין דבריהם לאמתן[4] ופלתי שמופלאים בהולאה כמו מופלא שבנים דין. ומ"ת היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהסס[5]: וקולא

1. ויואב אל כל הצבא ישראל ובניה בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי:
שמואל ב כ כג
2. עורה בכנורי עורה הנבל וכנור אעירה שחר:
תהלים נז ט
3. תפלה לדוד השה יי אזנך ענני כי עני ואביון אני: שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך:
תהלים פו א-ב
4. חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך: תהלים קיט סב
5. ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש:
תהלים קיט מו
6. בני אם חכם לבך שמח לבי גם אני: משלי כג טו
7. חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר:
משלי כז יא
8. לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים:
תהלים כז יג
9. והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך:
בראשית כח טו
10. ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות:
בראשית לב ח
11. תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יי עד יעבר עם זו קנית:
שמות טו טז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תליסר וכו' ליל שעבר של שלשה עשר ולמחרת יגיה כרבנא עשר: (ב) ד"ה שהיה מכלים וכו' מכלים את פני הרב: (ג) ד"ה נוטלים וכו' בטוב ה' בארץ ישראל כבר טרדוני: (ד) ד"ה ביאה וכו' שבתא לארץ מימי יהושע: (ה) ד"ה לפייס וכו' לישראל לעשות: (ו) ד"ה לימרו כר' אליעזר דאמר עד סוף:

לעזי רש"י

רשטידו"ר [רישטידור"א]. שליח.

מוסף רש"י

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה מופלא שבנים דין (סנהדרין סז:). על הכרתי ועל הפלתי. הוא למעלה מהם וקודם היה לסם, ומדסמך נקרא קמא אביתר כתר בניהו, ע"מ אביתר הייני כרתי ופלתי (שם). כרתי שכותבים דבריהם. מוחכין דבריהם בלמוגתן (שם). מאי קרא. דכתוב תלוי על עמתו של דוד ומקוני לדוד מעמתו, דכתיב אעירה שחר, אני מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשחר קודם ומעורכן (שם). לראות בטוב ה'. בארץ ישראל (רש"י בנ"י). שמא יגרום החטא. לכך אני ירא שמא משהבטחתני שתקלקלני (ר"י נ:). נתלקלקלתי בחטא ויגרום לי להסקר כיד עשו (בראשית לב יא). ראויים היו ישראל לעשות להם נס. לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס (סנהדרין צח: סוטה לז.) ולא יהיו משתעבדים למלכות (סוטה שם). אלא שגרם החטא. חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כדכתיב (עזרא ז ג) מי נתן מלך עמו (סוטה שם).

מוסף תוספות

א. פי' חותכין דינין דין אמת לאמתו. תוס' הש"ס.

רבינו חננאל

ומקשינן היכי קא[רי] דויד נפשיה חסיד, ותנא משם ר' יוסי דקאמר [אני יודע אם אני מיהן אם לאו ו[ן]פריקנן הכא הכי קאמר שמה יגרום החטא מיכאן ולהבא ובשעתיה קאמר חסיד אני [א]בל איני מאמין בעצמי ואיני יודע [שמא החטא] גורם.... ... [הא] דאמרר רבנן עד חצות ... מב...

מוסרות הש"ס

ג) ס"א ולמה נקרא שמם אורים ותומים אורים שמאירים את דבריהם ותומים שמתומימים את דרך אמת זעוכ ס"ג, ג) מס' ביומא עב:, ד) מס' מדמוני דגרס ר"ת אלא אים בעל שמו ומ"ש), ד) סנהדרין דף נא:, ה) ג"ז שם וסוטה דף לז., ו) ד"ה וכן אמר ד"ה ואביתר), ז) כס"ה: נוטלים, ח) וכ"ה בסמיך ערך אחר), ט) [ועי' בתוס' סנהדרין נז: ד"ה ואמרי],

הגהות הגר"א

(א) ד"ה ד"ה תליסר וכו' ליל שעבר של שלשה עשר ולמחרת יגיה כרבנא עשר: (ב) ד"ה שהיה מכלים וכו' מכלים את פני הרב: (ג) ד"ה נוטלים וכו' בטוב ה' בארץ ישראל כבר טרדוני: (ד) ד"ה ביאה וכו' שבתא לארץ מימי יהושע: (ה) ד"ה לפייס וכו' לישראל לעשות: (ו) ד"ה לימרו כר' אליעזר דאמר עד סוף:

תורה אור השלם

1. ויואב אל כל הצבא ישראל ובניה בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי:
שמואל ב כ כג
2. עורה בכנורי עורה הנבל וכנור אעירה שחר:
תהלים נז ט
3. תפלה לדוד השה יי אזנך ענני כי עני ואביון אני: שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך:
תהלים פו א-ב
4. חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך:
תהלים קיט סב
5. ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש:
תהלים קיט מו
6. בני אם חכם לבך שמח לבי גם אני: משלי כג טו
7. חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר:
משלי כז יא
8. לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים:
תהלים כז יג
9. והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך:
בראשית כח טו
10. ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות:
בראשית לב ח
11. תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יי עד יעבר עם זו קנית:
שמות טו טז

רב ניסים גאון

הארץ ויכסיף דמדומה מן הרקיע זהו בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה והטבילה צריכה להיות קודם זה הענ לדעתו ור' יוסי חלק עליו ואמר כי זה הענ שקרא אותו ר' יהודה בין השמשות יום הוא דאי ואין בו ספק ומותר לטמא לטבול בו וכי בין השמשות שהוא ספק עת דחוק הוא למאד ושיעורו כהרף עין סמוך ליציאת הכוכבים דאמרינן (שבת דף לח) אמר רב יהודה אמר שמואל בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי טובלין בו כהנים ואמרינן התם במס' נדה בפרק בא סימן התחתון (דף נג) האיך תנא סבר שלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי והאי תנא סבר בין השמשות דר' יוסי משיך שייך בדר' יהודה ועל עיקר זו החלוקה שישנה ביניהם באו הדברים שבין ר' מאיר ור' יהודה בכאן כי ר' מאיר התיר לקרוא קריית שמע של ערבית משעה שהכהנים טובלין וכשהחשיב עליו ר' יהודה לפי דעתו כי הטבילה אינה (אלא) לאחר שקיעת החמה כי אותו הענ מתחילין בין השמשות להכנס ואינה לטבילה אלא קודם שקיעת החמה והאיך יוצאין באותו הענ ידי חובתן קריית שמע של ערבית ובין השמשות אלא שהכהנים טובלין וכשהחשיב עליו ר' יהודה לפי דעתו כי הטבילה אינה (אלא) לאחר שקיעת החמה כי אותו הענ מתחילין בין השמשות להכנס ואינה לטבילה אלא קודם שקיעת החמה והאיך יוצאין באותו הענ ידי חובתן קריית שמע של

ערבית ונדריין היום עומד אמר לו ר' מאיר אני איני סובר כדעתך בבין השמשות אלא כי הענ שאתה קוריהנו בין השמשות הוא אצלי אני[1] ודאי יום שאין בו ספק ומותר לטבול בו ואני סובר בבין השמשות כדעתו של ר' יוסי שהוא כהרף עין ואי אפשר לעמוד עליו ואל תשיבני אתה מדרך הדעת שלך כי איני סובר כדברך אלא כר' יוסי אני סובר ולפיכך אמרתי משעה שהכהנים טובלין ופסקינן הלכתא (שבת דף לה) כר' יהודה לענין שבת לחומרא וכר' יוסי לענין תרומה דלא אבלי כהני עד דנפיק בין השמשות דר' יוסי לחומרא נמי: (דף ג) **תנו רבנן** מפני ג' דברים כו' ותיפוק לי משום מזיקין בתרי מכלל תתרי לא מזקי להו ואיתא מיפרשא בפרק כיצד מברכין על הפירות (דף מג) דתני לאחד נראה ומזיק לשנים נראה ואינו מזיק אלא אם כן יהיה אותו המקום קבוע למזיקין צריכין לחוש להם ואפ' בתרי דאמרי' בדוכתא דקביעי חיישינן ומה שאמרו אי בתרי חשדא נמי ליכא זה הדבר בנוי על אותו העיקר שבמשנה בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף פ) לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים והואיל (והשנים) [הן שנים] מותר להן להתיחד עם האשה כי החשד מסתלק מביניהן אלא אם כן היו פרוצים כי הפרוצין החשד קבוע הוא בהן ואפ' אם היו עשרה כדאמרי' (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה ר' במטה ומזה העיקר אמרי' נמי הכא בתרי ופריצי: (ע"כ המשך מעמוד קודם)

ר' זירא אמר עד חצות לילה ישב ומנמנם כסוס אית' במסכת סוכה בפ' הישן (דף כו) אמר רב אסור לאדם לישן ביום יתר משינה הסוס אמר אביי שינתיה דמר כדרב דרב כר' דר' כדוד מלך ישראל דדוד כדסוסיא דסוסי שיתין נישמי. הא דאמור (רב) [רב אחא] הכא אין הבור מתמלא מחוליתו מתפרשא לך מההיא דבפרק הרואה מקום (דף נט) דתניא בשעה שבקש הקב"ה להביא מבול לעולם נטל ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשבקש לסתמם נטל ב' כוכבים מעיש וסתמן ומדאקשינן וליסתמה בדידה ופרקינן אין הבור מתמלא מחוליתו מתפרשא לך מההיא דבפרק הרואה שהבור אם תחזיר לתוכו הנעפר שניטלת ממנו אינו ממלא אותו אלא צריך להוסיף עפר אחר ולפיכך לא היו מספיקין כאן אותן ב' כוכבים שניטלו ממנה והצרך ליטול ב' כוכבים מעיש לסתמן ולזה נתכוונו הגם באמרם לדרד המלך אין הבור מתמלא מחוליתו תשובה לדבריו שאמר להם לכו התפרנסו זה מזה כלומר כי אין מספיק לנו מה שאנו נהנים זה מזה אלא צריכין אנו תוספת ממקום אחר מיד אמר להם לכו ופשטו ידיכם בבגדו:

ל) פירוש כרוח אלי.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות